

*В. В. Черкаська,
к. держ. упр., докторант, Міжрегіональна академія управління персоналом*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

V. Cherkaska,
PhD Public Administration, specialty, PhD of the Interregional academy of management a personnel

CLASSIFICATION OF FACTORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRARIAN SECTOR

Зазначено, що у процесі класифікації чинників сталого розвитку, на наш погляд, найбільш доцільно використовувати інструментарій територіального маркетингу для аналізу системи впливів на стійке функціонування аграрної сфери регіону. Як правило, в системі маркетингових досліджень фактори підрозділяють за ознакою ставлення до суб'єкту економіки і розрізняють мікросередовище і макросередовище.

Визначено, що мікросередовище формують чинники, які мають безпосереднє відношення до системи агровиробничих зв'язків і її можливостей із задоволення потреб населення в продовольстві. В тому числі: органи державного управління – регіональні і місцеві; ринки ресурсів, сільгосппродукції і ринкова інфраструктура; сільгосптоваровиробники; сільське населення; рівні інвестиційної та інноваційної активності; екологізація ведення сільського господарства.

Запропоновано в управлінні факторами розвитку аграрного сектора використовувати багатоступеневу структуру, яка представлена на національному, регіональному і місцевому рівні. Кожному з них відповідає система заходів щодо нарощування потенціалу факторів і посилення їх впливу на процеси аграрного розвитку. Сила впливу того чи іншого фактору поряд з початковим впливом з боку органів управління або господарюючих суб'єктів залежить від того, наскільки успішними є зусилля з використання сприятливих і ослаблення впливу несприятливих для розвитку умов.

It is noted that in the process of classification of factors of sustainable development, in our opinion, it is most expedient to use the tools of territorial marketing for the analysis of the system of influences on the steady functioning of the agrarian sphere of the region. As a rule, in the system of marketing research factors are divided on the basis of the attitude towards the subject of the economy and distinguish between the micro-environment and the macro environment.

It is determined that the micro-environment is formed by factors, which are directly related to the system of agribusiness relations and its possibilities to meet the needs of the population in food. Including: public administration – regional and local; Resource markets, agricultural products and market infrastructure; Agricultural producers; rural population; Levels of investment and innovation activity; Ecologization of farming.

It is proposed to use the multi-level structure, which is presented at the national, regional and local levels, in the management of factors of the development of the agrarian sector. Each of them has a system of measures to increase the potential of factors and increase their impact on agrarian development processes. The force of influence of a factor, along with the initial influence on the part of the authorities or economic entities, depends on how successful the efforts to use favorable and weakening the influence of unfavorable conditions for development.

Ключові слова: аграрний сектор, класифікація чинників сталого розвитку, інструменти територіального маркетингу, мікросередовище, макросередовище, органи державного управління, ринки ресурсів, різні інвестиційної та інноваційної активності, екологізація.

Key words: agrarian sector, classification of factors of sustainable development, territorial marketing tools, micro-environment, macro environment, public administration, resource markets, levels of investment and innovation activity, ecologization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ І ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ТА ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Демографічна структура сільського населення. Перспектива розвитку сільських територій багато в чому залежить від того, чи буде там жити і працювати молодь. Дослідження по країні показали, що більше 80% випускників сільських шкіл не хочуть пов'язувати свою долю з роботою і життям на селі. Після завершення навчання в аграрних ВНЗ країни, тільки близько 50% випускників розглядають в якості можливої перспективи працевлаштування в сільській місцевості. З аналогічною проблемою стикаються і розвинені країни Заходу. Наприклад, у Франції базовий закон про сільське господарство починається з переліку заходів по закріпленню молоді на селі [4, с. 127].

Порушення екологічних основ ведення аграрного виробництва, в середньо- і довгостроковій перспективі надає негативний вплив на якість сільськогосподарської продукції, здоров'я населення, рівень родючості земель, що, в свою чергу, посилює наслідки фактора, наведеного першим.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ, У ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Поглиблено аналізують теоретичні й практичні проблеми сталого розвитку аграрного сектора Е. Грей, Б. Гремійнг, М. Бойлі, Дж. Кирстукас, А. Кучер, Л. Кучер, Д. Ортега, М. Роусан-Кейн та інші.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження факторів впливу макро- і мікросередовища на розвиток аграрного сектору та групування чинників сталого розвитку аграрного сектору та розробка пропозицій вирішення проблемних питань зумовила актуальність статті.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Щодо виявлення та класифікації чинників сталого розвитку аграрної сфери, на наш погляд, цікавою видається позиція автора Л.Ю. Кучер, де до числа факторів стійкого розвитку відносять наступні [6, с. 18]:

- інвестиції в основний капітал;
  - державна підтримка особистих господарств, в тому числі, племінна, селекційна робота, збір молока і м'яса, створення заготівельної та переробної інфраструктури;
  - залучення громадян до кредитних споживчі кооперативи;
  - пільгове кредитування індивідуального житлового будівництва;
  - благоустрій сільських населених пунктів, в тому числі будівництво та реконструкція об'єктів у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, транспорту, зв'язку, торгівлі;
  - ступінь активізації земельних відносин, рівень впливу державного сектора в питаннях власності на землі сільськогосподарського призначення;
  - економічна мотивація сільських трудівників;
  - духовно-моральний розвиток підростаючого покоління;
  - динаміка народжуваності;
  - розвиток і підтримка місцевого самоврядування.
- Отже, сталий розвиток аграрної сфери формується під впливом наслідків комплексу взаємопов'язаних факторів, класифікація яких, на наш погляд, може бути здійснена за такими критеріями:

1. У залежності від ступеня керованості (об'єктивності) розрізняють три групи факторів:

1.1. Непідвладні впливу політичні (фінансово-кредитна і-бюджетно-податкова політика держави, політична стабільність), інституційні (правові основи рин-

кових відносин, рівень культури, звички і норми споживання) і природно-кліматичні чинники: біологічні (довжина вегетаційного періоду та інше), ґрунтові (забезпеченість землею і ін.), метеорологічні (кількість опадів і ін.).

1.2. Частково піддаються регулюванню еколого-економічні та соціальні фактори: структура земельних угідь, ґрунтову родючість, чисельність і структура сільського населення та ін.

1.3. Фактори, що формуються під суб'єктивним впливом учасників господарських відносин в аграрній сфері: забезпеченість матеріально-технічними ресурсами, платоспроможність товаровиробників, функціонування продовольчого ринку, рівень кваліфікації кадрів, інноваційна активність.

2. У залежності від швидкості мінливості розрізняють такі фактори:

2.1. Довгострокові, амплітуда змін яких має крок в 3 і більше років (політичні, соціальні, екологічні фактори).

2.2. Середньострокові, значні зміни яких, як правило, наступають раз у період від року до трьох (економічні фактори).

2.3. Короткострокові — змінюються практично постійно (інформаційно-технологічні та виробничі фактори).

3. За ступенем прогнозованості чинники сталого розвитку аграрного сектора поділяються на:

3.1. Прогнозовані (виробничі та економічні).

3.2. Не прогнозовані (політичні, екологічні, соціальні, інформаційно-технологічні).

У процесі класифікації чинників сталого розвитку, на наш погляд, найбільш доцільно використовувати інструментарій територіального маркетингу для аналізу системи впливів на стійке функціонування аграрної сфери регіону. Як правило, в системі маркетингових досліджень фактори підрозділяють за ознакою ставлення до суб'єкту економіки і розрізняють мікросередовище і макросередовище.

Мікросередовище формують чинники, які мають безпосереднє відношення до системи агровиробничих зв'язків і її можливостей по задоволенню потреб населення в продовольстві. В тому числі:

— органи державного управління — регіональні і місцеві;

— ринки ресурсів, сільгосппродукції і ринкова інфраструктура;

— сільгосптоваровиробники;

— сільське населення;

— рівні інвестиційної та інноваційної активності;

— екологізація ведення сільського господарства.

Макросередовище утворюють загальні соціально-економічні та політико-правові чинники, що створюють умови функціонування мікросередовища: законодавство, міжбюджетні відносини, курс національної валюти, митні тарифи і мита, інфляція, податки та тощо.

Управління факторами розвитку аграрного сектора має багатоступеневу структуру, яка представлена на національному, регіональному і місцевому рівні. Кожному з них відповідає система заходів щодо нарощування потенціалу факторів і посилення їх впливу на про-

цеси аграрного розвитку. Сила впливу того чи іншого фактору поряд з початковим впливом з боку органів управління або господарюючих суб'єктів залежить від того, наскільки успішними є зусилля по використанню сприятливих і ослаблення впливу несприятливих для розвитку умов [4, с. 127].

Виявлення зазначених умов сприяє дослідженню макросередовища за допомогою системного аналізу можливостей і загроз. За допомогою кількісного та якісного аналізу економічної, соціальної, екологічної та інституційної зовнішнього середовища, в якій діють регіональні економічні агенти, уточнюються і оцінюються зовнішні ресурси, які можна залучити для економічного розвитку сільського господарства регіону [1, с. 49].

Далі необхідно дослідження мікросередовища з метою виявлення сильних і слабких сторін аграрного сектора, внутрішніх джерел переходу до сталого розвитку, в рамках якого:

а) визначаються характеристики підприємницького клімату в сільській місцевості, який служить індикатором рівня підтримки ділового середовища з боку регіональних і місцевих органів державного управління;

б) аналізуються об'єктивні дані про ресурси регіону: природних, економічних, людських, науково-технологічних;

в) визначаються результати попередніх програм соціально економічного розвитку аграрного комплексу регіону, виявляються причини успіхів і провалів [3, с. 52].

Зіставлення результатів аналізу макро- і мікросередовища аграрного виробництва сприяє виявленню як конкурентних переваг, так і перешкод на шляху до досягнення цілей і завдань економічного розвитку села; дозволяє врахувати загальнонаціональний аспект виявлених проблем і його вплив на регіональну агроекономіку.

Отримана інформація дозволяє зробити обґрунтовані висновки про цілі соціально-економічного розвитку аграрного виробництва, факторів та інтересів механізмах розвитку, а також про методи управління ним з урахуванням місцевих особливостей і особливостей сучасного етапу розвитку української економіки. Завершальним етапом дослідження є формування концепції, що відбиває пріоритетні напрями стійкого розвитку аграрної сфери, способи їх реалізації, показники моніторингу та критерії оцінки результатів.

У цьому дослідженні ми вважаємо за доцільне більш докладно зупинитися на вивченні таких чинників сталого розвитку аграрного виробництва, як інституційні (зокрема система державного регулювання і підтримки), і економічні (насамперед, трансформація сформованих форм господарювання і міжгосподарських зв'язків). Згідно з нашим припущенням, саме ці напрями на сучасному етапі відкривають найбільший потенціал для реалізації можливостей формування сталого розвитку аграрного виробництва [2].

Для визначення концептуальних підходів до формування ефективної аграрної політики важливим є концептуальний аспект проблеми, чітке і однозначне виз-

начення самого поняття цієї політики. В існуючій спеціальній літературі позиції різних авторів сходяться в розумінні того, що аграрна політика є складовою специфічної частиною загальної економічної політики держави. Що стосується конкретних визначень сутності цієї політики, то вони і раніше, і зараз характеризуються великим різноманіттям, тим більше в енциклопедичних виданнях такого визначення зазвичай не дається. Є терміни "аграрна реформа", "аграрна революція", "аграрні перетворення", "аграрні програми", "аграрні відносини" і т.д., в яких ті чи інші аспекти аграрної політики, як функції держави по відношенню до сільського господарства, селянству так чи інакше відбиваються [7].

На думку А.В. Кучер, державна аграрна політика — комплекс заходів законодавчо-правового, економічного, соціального, мотиваційного і структурно-інституційного характеру, орієнтується на сталий розвиток аграрних господарств та сільських територій (як стабільно-оптимальне співвідношення між обсягами виробництва і реалізації агропродукції, між темпами розвитку соціальної та виробничої інфраструктури, обсягами продовольчої самозабезпеченості і імпортом, що досягаються за рахунок використання в основному власних конкурентних переваг, що дозволяють долати ризики і прояви негативних впливів бифуркаційного характеру; стабільне надання аграрному підприємству умов для нормального функціонування, що дозволяє максимізувати доходи муніципальних бюджетів) [5, с. 32].

ВИСНОВКИ

У західних країнах аграрна політика зазвичай відбивається в поняттях "Сільськогосподарська політика" (зокрема, проведена в ЄС) або "Агропродовольча політика". При цьому і в тому, і в іншому випадку відповідні цілі покладання, економічні та правові заходи держави по відношенню до сільського господарства або агропродовольчої системи зводяться в основному до державного регулювання і аграрному протекціонізму. Політекономічний аспект проблеми (власність, соціальні форми і типи господарств, інші аспекти економічних відносин) або не зачіпається, або відходить на другий план. На думку автора, такий вузький підхід до аграрної політики "усталених" ринкових економік справедливий, бо має бути поділ "повноважень" між функціями держави.

На думку автора, аграрна політика — функція держави по формуванню системи сценаріїв розвитку аграрної економіки країни, головними інструментами, реалізації яких є державне регулювання агропромислового виробництва та аграрний протекціонізм.

Література:

1. Kirstukas J. The novelty of agricultural sector investment projects / J. Kirstukas, J. Ramanauskas // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. — 2007. — Vol. 10. — P. 48—54.
2. EU funding opportunities related to innovation in agriculture, food and forestry. Submitting your innovative project: what, how and where [Electronic resource]. —

Mode of access: http://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip_agri_funding_for_web.pdf

3. Roucan-Kane M. Approaches for Selecting Product Innovation Projects in U.S. Food and Agribusiness Companies / M. Roucan-Kane, A. Gray, M. Boehlje // International Food and Agribusiness Management Review. — 2011. — Vol. 14. — Is. 4. — P. 51—68.

4. U.S. Agribusiness companies and product innovation: Insights from a choice experiment conducted with agribusiness executives / M. Roucan-Kane, B.M. Gramig, N.J.O. Widmar, D.L. Ortega, A.W. Gray // International Food and Agribusiness Management Review. — 2013. — Vol. 16. — Is. 4. — P. 123—140.

5. Кучер А.В. Экономическое прогнозирование инновационного развития аграрного производства и его ресурсного обеспечения на региональном уровне / А.В. Кучер, Л.Ю. Кучер // Инновации в АПК: проблемы и перспективы. — 2014. — № 4. — С. 30—36.

6. Кучер Л.Ю. Проектное управление инновационным развитием аграрных предприятий / Л.Ю. Кучер. — Germany: Lambert Academic Publishing, 2015. — 72 с.

7. Олексенко Р.І. Причини та наслідки інфляційних процесів в Україні / Ефективна економіка [Електронний ресурс]. — 2009. — № 3. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=44>

References:

1. Kirstukas, J. and Ramanauskas, J. (2007), The novelty of agricultural sector investment projects. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, vol. 10, pp. 48—54.
2. The official site of the European Commission (2017), EU funding opportunities related to innovation in agriculture, food and forestry. Submitting your innovative project: what, how and where, available at: http://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip_agri_funding_for_web.pdf.
3. Roucan-Kane, M. Gray, A. and Boehlje, M. (2011), Approaches for Selecting Product Innovation Projects in U.S. Food and Agribusiness Companies. International Food and Agribusiness Management Review, vol. 14, is. 4, pp. 51—68.
4. Roucan-Kane, M. Gramig, B. M. Widmar, N. J. O. Ortega, D. L. and Gray, A. W. (2013), U.S. Agribusiness companies and product innovation: Insights from a choice experiment conducted with agribusiness executives. International Food and Agribusiness Management Review, vol. 16, is. 4, pp. 123—140.
5. Kucher, A. V. and Kucher, L. Yu. (2014), Economic forecasting innovative development of agricultural production and him resource provision on the regional level. Innovations in Agricultural Complex: problems and perspectives, no. 4, pp. 30—36.
6. Kucher, L. Yu. (2015), Proektnoe upravlenie innovatsionnyim razvitiem agrarnyih predpriyatiy [Project management of innovative development of agricultural enterprises], Lambert Academic Publishing, Germany.
7. Oleksenko, R.I. (2009), "Causes and consequences of inflation processes in Ukraine", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=44> (Accessed 17 Jan 2013).

Стаття надійшла до редакції 01.02.2018 р.